

ТИПИ КОНСОНАНТНИХ АЛЬТЕРНАЦІЙ У СЛОВОТВОРЕННІ ДЕВЕРБАТИВІВ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

У статті проаналізовано еволюцію поглядів на аспекти вивчення словотвірної морфології, з'ясовано поняття сильних і слабких морфологічних позицій; спрогнозовано можливі морфологічні зміни у творенні девербативів; виявлено особливості морфологічних альтернацій приголосних в українській мові; визначено типи консонантних альтернацій у словотворенні девербативів у сучасній українській літературній мові. Установлено, що фінальні елементи дієслівної основи, які зазнають змін під впливом ініціалі форманта, сигналізують про можливі морфологічні операції (усічення, консонантні, вокалічні альтернації, нарощення суфіксальної чи кореневої морфем, модифікації наголосу) у віддієслівному похідному. З'ясовано, що словотвірна спроможність твірних основ залежить від їхньої семантичної структури (непохідні слова є словотвірно спроможніші, ніж похідні), частиномовної належності твірного, ступеня словотворення. Виявлено, що для всіх девербативів загальною морфологічною операцією є усічення дієслівної фінали, що супроводжує зміну акцентної позиції, у поєднанні з альтернаціями (переважно консонантними).

Ключові слова: словотвірна морфологія, девербативи, морфологічна позиція, морфологічні операції, типи консонантних альтернацій у словотворі девербативів.

Постановка наукової проблеми та її значення. Опис словотвірної морфології девербативів сучасної української літературної мови з огляду на її функційний характер, динамічні процеси в мові, зрушення, що відбулися в її корпусі протягом останнього часу, дає вагомі підстави визначення нових класифікаційних принципів морфологічного аналізу девербативів. Дослідження й опис формальних ознак мовних одиниць структурної лінгвістики залишається актуальним, тому що вони присвячені проникненню у внутрішні закони розвитку мови. Питання внутрішньої організації слова, комплексний аналіз семантичних, словотвірних і граматичних ознак девербативів залишається актуальною проблемою граматики української мови. Концептуальний апарат морфології потребує подальшого вдосконалення й аналізу, упорядкування й узгодження з понятійними і термінологічними системами суміжних лінгвістичних дисциплін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для української мови, як і для всіх слов'янських мов, характерні морфонологічні модифікації, що функціонують у формо- і словотвірній системах. Питання альтернації розроблено в працях І. О. Бодуена де Куртене, М. В. Крушевського, Г. Улашина, М. С. Трубецького. Морфонологічна проблематика була об'єктом дослідження багатьох мовознавців, зокрема О. О. Потебні, Л. Блумфілда, О. О. Реформатського, Д. С. Уорта, І. І. Ковалика, Р. І. Аванесова, О. А. Земської, Н. Є. Ільїної, В. Б. Касевича, В. В. Лопатіна, В. Г. Чурганової, Л. Е. Калнинь, Е. А. Макаєва, О. С. Кубрякової, Ю. Г. Панкраца, Н. Є. Ананієвої, Т. В. Попової, Т. В. Булигіної, Л. М. Полюги, Н. Ф. Клименко, Л. О. Родніної, В. О. Горпинича, К. Г. Городенської, З. С. Сікорської, В. В. Грещука, О. Ф. Пінчука, Л. І. Комарової, І. В. Козленко, М. В. Кравченко, М. Ю. Федурко, К. Ковалик, С. М. Толстої, І. Б. Іткіна, О. Г. Антипова, Н. П. Русаченко, Г. М. Потапової, Г. В. Пристай та ін.

Однак питання про завдання морфонології, статус морфонологічних одиниць, морфонологічні концепції, вивчення валентності віддієслівних похідних ще залишається відкритим. Суперечлива природа морфонологічних явищ породжує різні погляди на їхню роль у сучасній українській мові. Ця проблема ускладнюється впливом на морфонологічні концепції різних фонологічних шкіл. Зокрема М. В. Кравченко, описуючи морфонологічні явища в системі українського словотвору, спирається на фонологічні погляди П. П. Коструби. Л. О. Кондакова, І. В. Козленко – на фонологічні погляди Л. В. Щерби та Н. І. Тоцької. Т. В. Попова, досліджуючи морфонологічні типи субстантивних парадигм у сучасній українській мові, використовує теорію «сильних» і «слабких» фонем Р. І. Авансова.

Мета і завдання статті. Метою пропонованої розвідки є дослідження особливостей морфонологічних кореляцій приголосних і з'ясування типів консонантних альтернацій у процесах словотворення віддієслівних дериватів сучасної української літературної мови. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань: 1) з'ясувати поняття сильних і слабких морфонологічних позицій; 2) спрогнозувати можливі морфонологічні зміни у процесі творення девербативів; 3) установити особливості морфонологічних кореляцій приголосних в українській мові; 4) визначити типи консонантних альтернацій у процесі творення девербативів у сучасній українській мові.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Досліджуючи типи консонантних альтернатив при творенні девербативів у сучасній українській мові, необхідно з'ясувати поняття сильних і слабких морфологічних позицій. Н. Є. Ільїна пропонує розрізняти перцептивні (сильні і слабкі) і сигніфікативні (сильні і слабкі) морфологічні позиції. У запропонованій класифікації враховуються фонетичні позиції, розроблені О. О. Реформатським. Запропонований опис перцептивних позицій О. О. Реформатського базується на функціях фонем і враховує реалізацію фонем в головному вияві або варіантах фонем [5, с. 56]. Під поняттям сильної сигніфікативної позиції автор визначає позиції якнайменшої зумовленості наступним афіксом фонем, що реалізує морфону, а під поняттям слабкої – позиції найбільшої обумовленості [5, с. 57]. С. М. Толстая під поняттям сильної позиції (дистрибутивної) визнає позицію максимального розрізнення і найменших обмежень, а під слабкою – позицію нерозрізнення, що обмежує вживання тих чи тих видів морфем або фонем. Операційна сильна позиція та, що диктує певні модифікації морфем або фонем, а слабка – та, яка залишає їх незмінними [6, с. 84]. Наприклад, якщо операційна сильна позиція вимагає палаталізації твердих приголосних (пор. перед суфіксом *-ій* (*водій, носій*), *-іль* (*заметіль, купіль*), *-іж* (*платіж, надіж*)), породжена нею дистрибутивна слабка позиція буде обмежувати тверді приголосні. Так, позиція перед суфіксом *-ар* дистрибутивно сильна, оскільки допускає і тверді, і м'які приголосні: *креслити – кресляр, свердлити – свердляр, пекти – пекар; володіти – володар* (депалаталізація). Їй відповідає три різних операційних позицій: 1) зберігає твердий і м'який приголосний основи; 2) палаталізує твердий приголосний; 3) викликає депалаталізацію приголосного. Підтримуємо думку С. М. Толстої, що завдання морфологічного опису полягає в тому, щоб виявити регулярність чергувань і представити їх у вигляді певної системи і набору морфологічних правил [6, с. 80].

Істотною ознакою українського віддієслівного словотворення є взаємодія морфологічних позицій, наприклад, усічення, консонантні альтернативи і модифікація наголосу (переміщення з тематичного голосного на дериваційний суфікс): *садіти – садіння* (д//д'), *говоріти – говоріння* (р//р').

Необхідно враховувати, що консонанти /б/, /п/, /в/, /м/, /ч/, /ш/ перед суфіксом *-ін'н'* зазнають лише часткової палаталізації, вони

тільки пом'якшуються і реалізуються в комбінаторному варіанті (30): *дробити* – *дروبіння*, *ловити* – *ловіння*, *волочити* – *волочіння*, *сушити* – *сушіння*. Палаталізуючу дію на мотиватора можуть мати суфікси *-інн(я)* (*лагодити* – *лагодіння*, *творити* – *творіння*), *-ій* (*водити* – *водій*, *возити* – *возій*, *носити* – *носій*), *-іж* (*платити* – *платіж*, *падати* – *падіж*). У процесі творення девербативів на *-ін'н'-*, *-ій*, *-іль*, *-іж*, крім палаталізації, може відбуватися і зворотне чергування с//т', с//д' (*прясти* – *прядіння*, *переплести* – *переплетіння*, *класти* – *кладій*, *замести* – *заметіль*). Дослідження словотвірних парадигм девербативів на *-ен'н'-*, *-ін'н'-*, *-ій*, *-іль*, *-іж* дає можливість зробити висновок, що морфонологічні альтернації розширюють валентні властивості словотвірних морфем, роблять можливими утворення похідних будь-якої словотвірної структури. Характер впливу суфікса на похідну основу залежить від фонологічної структури суфікса (наприклад, суфікси, що починаються з голосного переднього ряду, впливають на попередній приголосний твірної основи (в більшості похідних), унаслідок чого виникають консонантні альтернації. Проте ця залежність не абсолютна, суфіксальні морфемі з тим же фонемним складом можуть по-різному впливати на похідну основу (якщо тотожні граматичні і морфонологічні характеристики).

І. В. Козленко, аналізуючи морфонологічну систему словозміни дієслова в сучасній українській літературній мові, зазначає, що морфонологічна структура дієслова зумовлює та прогнозує реалізацію морфонологічних процесів [3, с. 17]. Вивчення морфонологічної структури дієслова дає можливість з'ясувати глибинні закономірності організації словотвірних парадигм і словотвірних гнізд, особливості контактних зон при творенні девербативів субстантивної, ад'єктивної зон, морфонологічні процеси, що супроводжують процес деривації. Під морфонологічною структурою дієслова розуміємо фонологічні особливості мотивувальної основи, які характеризують фонологічний субстрат і вказують на його функціональне використання.

Отже, кожна конкретна морфонологічна трансформація у фонемному вияві основних (кореневих) та афіксальних морфем при їхній взаємодії відбувається за наявності певних умов. Загальновідомо, що морфонологічні явища – це формальні зміни основи мотивувального слова в структурі мотивованого. При творенні девербативів субстантивної та ад'єктивної зон переважають комплексні морфонологічні операції (охоплюють два і більше видів морфонологічних операцій). Таким чином, морфонологічні зміни при словотворенні девербативів

субстантивної та ад'єктивної зон використовуються зазвичай комплексно.

Морфонологічний аналіз девербативів у сучасній українській мові необхідно виконувати, враховуючи морфонологічно релевантні ознаки оснóвних (кореневих) та афіксальних морфем (фонологічну структуру), фонемну характеристику структурних типів дієслівних основ, тип контактної зони (фіналь мотивувальної основи, ініціаль форманта), акцентну потужність, морфонологічну позицію, критерії напряму мотивації віддієслівних похідних, множинність мотивації, специфіку словотвірного гнізда (СГ), особливості словотвірної парадигми (СП). Вивчення морфонологічної структури дієслова дає можливість розкрити закономірності організації віддієслівних похідних і встановити умови реалізації морфонологічних процесів у творенні девербативів в українській мові. Морфонологічна структура дієслова становить співвіднесення варіативної частини основи дієслова і незмінної. Елементи дієслівної основи, які зазнають змін під впливом ініціалі форманта, сигналізують про можливі морфонологічні зміни (усічення, консонантні, вокалічні альтернації, нарощення суфіксальної чи кореневої морфем, модифікації наголосу) у віддієслівному похідному. О. Г. Антипов, досліджуючи морфонологію російських говорів, зазначає, що «морфонологічна маркованість дериватів свідчить про розвиток сигніфікативних функцій звукової форми в морфодериваційній структурі похідного слова. Морфонологічні одиниці звужують мотиваційно-асоціативний простір лексеми, уточнюють еталонний та операційний для мовної свідомості статус одиниць формальної структури похідного слова» [1, с. 92].

У процесі творення девербативів загальною морфонологічною операцією є усічення дієслівної фіналі, що супроводжує зміну акцентної позиції, у комплексі з іншим морфонологічним засобом (консонантні чергування на морфемному шві, вокалічні – у кореневій морфемі [2, с. 79–104], інтерференція, інтерфіксація виявлена при творенні складних слів, між кореневими морфемами). Кожна морфонологічна трансформація у фонемному вияві оснóвних (кореневих) та афіксальних морфем при їхній взаємодії відбувається за наявності певних умов. Н. П. Русаченко зазначає, що «чергування виявляють специфіку за типами і видами альтернацій, умовами виникнення, сферою функціонування та змінами» [4, с. 20].

Необхідно зазначити, що словозмінні та словотвірні парадигми мають свою систему морфонологічних операцій. На морфемному шві при творенні морфонологічно маркованих девербативів відбуваються такі типи консонантних альтернацій: 1) чергування задньоязикових, глоткового *g* із шиплячими приголосними: /g/– /жс/: *бігти* – *біж^як*, *біженець*, *біжк^ом*; *перебігти* – *перебіжчик*; *могті* – *мож^учи*, *можли^вий*; /k/– /ч/: *пекти* – *піч*, *сікти* – *січ*, *втекти* – *втеча*; 2) чергування передньоязикових зубних приголосних із передньоязиковими шиплячими: /z/ – /жс/: *відобразити* – *відображення*, *відображений*; *зобразити* – *зображення*, *гризти* – *грижа*; /s/ – /шш/: *запросити* – *запрошення*, *запрошений*; *прикрасити* – *прикрашати*, *виносити* – *виношувати*; /d/ – /жс/: *будити*² (7) (коптіти) – *бужаніна*, *буженіна*, *бужіна*; *садити* – *сажа*, *уродити* – *урожай*; /m/ – /ч/: *закрутити* – *закручувати*, *сколотити* – *сколочувати*; *прати* – *прачка*, *світити* – *свічка*; 3) чергування передньоязикових зубних приголосних із передньоязиковими проривними: /s/ – /m/: *плесті* – *плетіння*, *переплесті* – *переплетіння*; /s/ – /d/: *їсти* – *їда*; /zd/ – /ж^дс/: *об'їздити* – *об'їжджати*; *класти* – *кладник*; /sm/ – /шч/: *перемістити* – *переміщати*, *пестити* – *пещений*; 4) чергування твердих і м'яких передньоязикових приголосних (морфонологічна позиція палаталізації): /d/ – /d'/: *садити* – *садіння*, *водити* – *водій*, *падати* – *падіж*;

/m/ – /m'/: *молотити* – *молотіння*; /z/ – /z'/: *возити* – *возіння*, *зав'язатися* – *зав'язь*; /s/ – /s'/: *просити* – *просьба*, *носити* – *носій*, *гасити* – *гасіння*; /r/ – /r'/: *варити* – *варіння*, *бурити* – *буріння*; /s/ – /d'/: *вести* – *ведіння*, *розповісти* – *розповідь*, *прясти* – *прядіння*, *класти* – *кладій*; /s/ – /m'/: *плести* – *плетіння*, *цвісти* – *цвітіння*, *замести* – *заметіль*; 5) чергування м'яких і твердих передньоязикових відповідників (морфонологічна позиція депалаталізації): /d'/ – /d/: *садити* – *сидіти*; /m'/ – /m/: *мерехтити* – *мерехтливий*, /n'/ – /n/: *обмінати* – *обмін*, *здатний* – *здатність*; 6) чергування м'яких передньоязикових приголосних із твердими передньоязиковими шиплячими (морфонологічна позиція депалаталізації: /d'/ – /d^жс/: *сидіти* – *засиджаний*; *збудіти* – *збуджувати*, *збуджений*; *пробудіти* – *пробуджаний*; /m'/ – /ч/: *вертіти* – *верчений*, *коптіти* – *копчений*. Для девербативів не характерне чергування двох однотипних фонем з однією фонемою, воно властиве для десубстантивів, пор.: /d'd'/ – /d'/: *суддя* – *судей*, *міжряддя* – *міжрядь*, *знаряддя* – *знарядь*, *тиховоддя* – *тиховодь*; /m'm'/ – /m'/: *заняття* – *занять*, *поняття* – *понять*,

суцвіття – суцвітть; /з'з'/ – /з'/: галуззя – галузь, пониззя – понизь; /с'с'/ – /с'/: узлісся – узлісь; різноголосся – різноголось; /л'л'/ – /л'/: весілля – весіль, зусилля – зусиль; /н'н'/ – /н'/: бажання – бажань, звання – звань, планування – планувань; /жжж/ – /жж/: узбережжся – узбережж, подружжся – подружж, побережжся – побережж; /ччч/ – /чч/: обличчя – обличч, нариччя – наричч, передпліччя – переплічч; /шшш/ – /шш/: узвишшя – узвишш, піддашшя – піддашш; 7) чергування однієї фонемі з двома різнотипними: /б/ – /бл'/: виробити – виробляти, любити – люблячи, дробити – дроблячи; /п/ – /пл'/: затопити – затопляти, затоплювати; захопити – захоплювати; ліпити – ліплячи; /в/ – /вл'/: ловити – виловлювати, ловити – ловлячи, правити – правління; /м/ – /мл'/: заломити – заломлювати, повідомити – повідомляти; кормити – кормління, оформити – оформляння, сурмити – сурмління; /ф/ – /фл'/: розграфити – розграфлювати, розграфляння, графлячи; /б/ – /бл'/: дробити – дроблення; оздобити – оздоблення, оздоблений, оздоблено; /п/ – /пл'/: розчепити – розчеплення, розчеплений, розчеплено; захопити – захоплення, захопнений, захоплено; /в/ – /вл'/: направити – направлення, направлений, направлено; зіставити – зіставлення, зіставлений; /м/ – /мл'/: оформити – оформлення, оформлений, оформлено; усвідомити – усвідомлення, усвідомлений, усвідомлено; заломити – заломлення, заломлений; відокремити – відокремлення, відокремлений, відокремлено; /ф/ – /фл'/: розграфити – розграфлений, розграфлено; /б/ – /бй'/: любити – люб'язний; бити – б'ючи /бйучи/; /п/ – /пй'/: пити – п'ючи /пйучи/.

Отже, у процесі творення девербативів виявляються специфічні для віддієслівного словотворення консонантні альтернативи. Трансформації зазнають кінцеві консонанти кореневих морфем. Процес деривації уможливають морфонологічні операції, які трансформують твірну основу в похідну.

Виходячи зі специфіки дієслова як базового (вершинного) слова СГ, стверджуємо, що найчастотнішою з усіх морфонологічних операцій є усичення, консонантні чергування та модифікації наголосу. Морфонологічні засоби інформують про формальні властивості поєднаних у дериваційному акті морфем, зокрема про особливості контактної зони (фонемну конфігурацію фіналі твірної основи та ініціалі суфікса), про поскладову організацію твірної основи, про тип акцентної позиції слова, акцентні потенції словотворчих засобів, диференціювати утворення від питомих і від запозичених слів певного

граматичного класу. Проведене дослідження дає змогу з'ясувати й прогнозувати морфонологічні операції і встановити трансформації девербативів, передбачити морфонологічну структуру дериватів СГ з вершинним дієсловом із ще не зреалізованим дериваційним потенціалом, враховуючи специфіку синхронної морфонологічної системи.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Аналіз морфонологічних особливостей словотвірних гнізд із вершинними дієсловами та словотвірних парадигм у сучасній українській літературній мові дає можливість зробити такі висновки: 1. Кожна конкретна морфонологічна трансформація у фонемному вияві корневих (основних) та афіксальних морфем при їх взаємодії відбувається за наявності певних умов. Характер дії форманта на похідну основу залежить від його фонологічної структури. 2. Тип морфонологічної позиції (палаталізації, депалаталізації) визначає характер консонантних альтернацій при творенні девербативів в українській мові. 3. Найбільш активно морфонологічно марковано перший ступінь словотворення, а для префіксальних дієслів – другий, оскільки вони входять до складу тризонних девербативів; на подальших ступенях морфонологічні процеси згасають. Морфонологічна маркованість СГ залежить від його словотвірного потенціалу. 4. Для всіх девербативів загальною морфонологічною операцією є усичення дієслівної фінали, що супроводжує зміну акцентної позиції, у поєднанні з альтернаціями (переважно консонантними).

Перспективу подальшого дослідження словотвірної морфонології девербативів убачаємо у встановленні морфонологічних класів девербативів сучасної української літературної мови, оскільки вони мають свою специфіку і не досліджені в українському мовознавстві.

Джерела та література

1. Антипов А. Г. Морфонологические модели русского словообразования (на материале метаязыковой фантазии коммуникантов) / А. Г. Антипов // Вестник КемГУ. – № 2 (42). – 2010. – С. 89–93.
2. Демешко І. М. Сучасна українська літературна мова. Вступ. Фонетика. Фонологія. Морфонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія. Таблиці, схеми : [навч. посіб.] / І. М. Демешко. – Кіровоград : ПП «Центр оперативної поліграфії «Авангард», 2013. – 328 с.
3. Козленко І. В. Морфонология словоизменения глагола в современном украинском литературном языке : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.02 «Украинский язык» / И. В. Козленко. – К., 1992. – 19 с.

4. Русаченко Н. П. Особливості функціонування чергувань приголосних у процесах словозміни сучасної української літературної мови / Н. П. Русаченко // Укр. мова і літ. в школах України. – 2014. – № 3 (131). – С. 20–24.
5. Реформатский А. А. Фонологические этюды / А. А. Реформатский. – М. : Наука, 1975. – 134 с.
6. Толстая С. М. Морфонология в структуре славянских языков / С. М. Толстая. – М. : Индрик, 1998. – 318 с. : Бібліогр. с. 311–318.

Демешко Инна. Типы консонантных альтернатив в словообразовании девербативов современного украинского литературного языка. В статье проанализирована эволюция взглядов на аспекты изучения словообразовательной морфонологии, выяснено понятие сильных и слабых морфонологических позиций; спрогнозированы возможные морфонологические изменения в образовании девербативов; обнаружены особенности морфонологических альтернатив согласных в украинском языке; определены типы консонантных альтернатив в словообразовании девербативов в современном украинском литературном языке. Установлено, что финальные элементы глагольной основы, которые испытывают изменения под влиянием инициали форманта, сигнализируют о возможных морфонологических операциях (усечение, консонантные, вокалические альтернативы, наращивания суффиксальной или корневой морфем, модификации ударения) в отглагольном производном. Выяснено, что словообразовательная возможность образующих основ зависит от их семантической структуры, принадлежности части речи образующего, степени словообразования. Обнаружено, что для всех девербативов общей морфонологической операцией является усечение глагольной финали, которая сопровождает изменение акцентной позиции, в сочетании с альтернативами (преимущественно консонантными).

Ключевые слова: словообразовательная морфонология, девербативы, морфонологическая позиция, морфонологические операции, типы консонантных альтернатив в словообразовании девербативов.

Demeshko Inna. The types of the consonantal alternations in word-building of verbal derivatives in modern ukrainian language. The article analyzes the evolution of views on aspects of the study of word-building morphonology, finds the concept of strong and weak morphonological positions; morphonological possible changes in the creation of verbal derivatives are predicted; the features of the morphonological consonantal alternations in Ukrainian language are found. The types of consonantal alternations of verbal derivatives in modern Ukrainian literary language are defined. It was established that the final elements of the verbal stem, which are changing under the influence of formant initials, signals possible morphonological operations (truncation, consonantal, vocalic alternations, augmentation of the suffixal or root morphemes, accent modification) in verbal derivatives. It was found that the ability of derivational stems depends on their semantic structure (derivative words are more capable than the original words), the part of speech of the derivate, the derivational degree. It was found that truncation of verbal finals is total

morphonological operation for all deverbatives which accompanying the changing of the accentual position combined with the alternations (usually consonantal).

Key words: word-building morphonology, deverbatives, morphonological position, morphonological operations, types of the consonantal alternations in word-building of verbal derivatives.

УДК 811.161.2'373.7:821.161.2-3

Тетяна Здіховська

СЕМАНТИЧНІ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КРИЛАТИХ ВИРАЗІВ У ПРОЗОВИХ ТВОРАХ У. САМЧУКА ТА Б. ЛЕПКОГО

У статті зазначено, що крилаті вирази варто вважати об'єктом фразеології. Підкреслено важливу роль контексту в дослідженні функціональних і стилістичних властивостей фразеологізмів. Наголошено на провідній ролі фразеологічних одиниць у системі мовних засобів художньої виражальності. З'ясовано, що в прозі Уласа Самчука та Богдана Лепкого використані лексикалізовані крилаті вирази, запозичені з певного джерела, які варто об'єднати в дві групи: біблійні фразеологізми та латинські крилаті вислови. Проаналізовано семантику та стилістичні функції біблійних стійких сполук у пенталогії «Мазепа» Богдана Лепкого та романах «Волинь», «Гори говорять!», «Марія» Уласа Самчука. Простежено, що сполуки названого зразка у творах Уласа Самчука переважають у мові автора, а в прозі Богдана Лепкого здебільшого мова персонажів насичена біблійними фразеологізмами. Досліджено, що вживання латинських крилатих висловів є особливістю ідіостилю Богдана Лепкого. Підкреслено, що застосування стійких сполук з однаковою семантикою та структурою в мові творів досліджуваних письменників відрізняється емоційно-експресивним забарвленням та залежить від специфіки художнього мовомислення кожного з авторів.

Ключові слова: крилатий вираз, фразеологізм, біблійна стійка сполука, латинський вислів, художній твір, семантика, стилістичні особливості.

Постановка наукової проблеми та її значення. У лінгвістичній науці немає єдиної думки щодо того, чи вважати крилаті вислови об'єктом фразеології, чи виводити їх за рамки цієї лінгвістичної дисципліни, залишаючи їхній розгляд фольклористиці та стилістиці. Слід зазначити, що Є. М. Верещагін, В. Г. Костомаров, Л. І. Ройзензон